

in smrt v vsej svoji realnosti, od golega uvelega dedijevega telesa z rjavimi lisami, jamic na zapestju, ki so jih pustili številni turi, in brezrobe lobanje do dedijeve sprijaznenosti s pričakovanjem smrti. Dedi Kas Twana in Linde ne obravnava kot otrok. Morda temu botruje njegova drugačna perspektiva, morda razlog, da potrebuje zaveznika, morda njihova podobnost. Nekajkrat jima sicer poočita, da imata preveč domišljije, a izkaže se, da je dedi prav tak romantik z bogato domišljijo. Twan in Linda sta tako v internem svetu, ki ne vključuje mame in babice (od drugega sveta pa sta na Islandiji brez računalnikov in znanja jezika tako ali tako odrezana) postavljena pred odločitev, ki bi jo lahko imenovali odločitev za odraslega človeka, a je odrasli, resnici na ljubo, najverjetneje ne bi zmogli. Vprašanje, v kolikšni meri naj ostareli sami sprejemajo odločitve o svojem koncu, je nedvomno eno ključnih vprašanj sodobne starajoče se družbe, v kateri se rahljajo družbeni in družinski vzorci, posamezne generacije pa imajo različne predstave o najbolj primernem koncu. Čeprav alternativa med selitvijo v dom za ostarele v drugi državi in odhodom v zamrznjene gore res ni klasična slovenska alternativa, se, ob drugačnih alternativah, s tovrstno dilemo samo sooča skoraj vsaka slovenska družina. In čeprav se bralec najverjetneje postavi na stran Twana, Linde in dedija Kasa, ta pozicija v vsakdanjem življenju še zdaleč ni samoumevna. Pustiti ostarele v »njihovem« okolju, ki pa je nevarno in »neustrezno«, prepustiti jih hitremu koncu po njihovi želji in njihovim, z vidika mlajših generacij »neustreznim« odločitvam, se zdi najpogostejše, že zaradi družbenega pritiska, nesprejemljivo. Pri tem pa gre za zelo kompleksno problematiko, ki ni tabuizirana le v mladinski literaturi, ne le v pogovoru z mladimi, temveč v vsakdanjem življenju tudi med odraslimi sogovorniki. Roman Marjolijn Hof, skupaj

s kratko, a informativno spremno besedo mag. Sare Lozej, tako ponuja odskočno desko za pogovor, ki v naši družbi vsekakor manjka. Dedi Kas je prisilil Lindo in Twana v premislek in odločitev, ki sta ju nedvomno bistveno sooblikovala in zaznamovala. Odrasli se takšnemu premisleku navadno spretno izognemo in ga potlačimo, ker vendar vemo, kaj je za naše ostarele sorodnike najbolje. A kot na koncu romana zaključita Linda in Twan: »najbolje ne obstaja.« In tako kot dedi Kas prisili Lindo in Twana, bralec *Pravila treh* prisilijo, da se soočijo s kompleksnimi vprašanji o obzirnosti in skrbi za druge, o ravnovesju med varnostjo in svobodo odločanja, o naravi smrti in življenja.

Tina Bilban

DOBRODOŠLA NOVOST NA SLOVENSKEM LITERARNEM TRGU

Ivona Březionová: *Bombonček za dedija Edija*. Prevedla: Diana Pungersič. Založba Miš, 2015.

Kratek roman češke avtorice prinaša zgodbo o družini predšolskega Honzka. Družino štirih generacij, ki si deli štirisobno stanovanje, sestavljajo: očka, ki riše načrte za nove hiše, dedek Arnošt, ki hiše pomaga graditi, mamica, ki »sicer hodi v službo le v sosednjo sobo, kjer prevaja knjige iz enega jezika v drugega«, in dedi Edi, ki je Honzkov pradedek in ponavadi pazi na Honzka, medtem ko so ostali odrasli zakopani v delo. A pri dediju Ediju se nekega dne oglasi skleroza; ko se sprehaja po mestu in obsedi na zidku pred stadionom, nenedoma ne pozna več poti domov in vsega zbezanega ga nazadnje domov pripeljejo

policisti. Kot opazi Honzek, sklerozi pri dediju Ediju očitno postane vseč. Honzku se zdi skleroza ponavadi prav zabavna, odrasli pa skleroze pri dediju Ediju sploh ne zaznavajo. Dedi Edi pozablja, kje ima svoje stvari in meša imena svojih najbližjih. Ko gre v trgovino, si na vsako nogo natakne drugačen čevelj, Honzka pa, ko namesto po nov voziček zavije kar domov, pozabi v trgovini, nazadnje, ko si sredi poletja navleče Honzkovo hokejsko opremo in se odpravi drsat skupaj s Fando, prijateljem iz otroštva, ki je pokojen že deset let, ga očka in dedek Arnošt odpeljeta na pregled k zdravniku. Po reševanju testov in pogovoru z zdravnikom ugotovijo, da dedi Edi nima navadne skleroze, ampak že precej napredovano bolezen z imenom alzheimer. Odrasle, ki so se v svoji prezaposlenosti tolažili, da gre le za navadno pozabljivost, novica precej pretrese, Honzek pa kaj hitro ugotovi, da ta »acamar ali alzheimer, kot se je naučil reči, tako zelo grozna bolezen le ni. Zdelo se mu je, da bo z njo prav tako zabavno kot s sklerozo.« A življenje z dedijem Edijem postaja vse bolj nevarno, skrb za dedija in Honzka pa vse bolj naporna: dedi Edi uporabi prižgani likalnik za obtežilnik časopisev in skoraj zažge stanovanje; na izletu v živalskem vrtu pa uide dedku Arnoštu in se nato s Honzkom v avtomobilu vozi po parkirišču; ker stalno pozablja, da je že vzel zdravila, nekega dne vzame kar celo pest svojih najljubših, oranžnih, zdravil in mama ga odpelje na izpiranje želodca v bolnišnico. Nesrečna prigoda z zdravili pripelje do odločitve, da bo šel Honzek, slabo leto pred vstopom v šolo, v vrtec, dedi Edi pa v klub za seniorje. Oba, Honzek in dedi Edi, hodita prav rada v dopoldansko varstvo, kjer rišeta in se igrata, Honzek pa dediju zavida mini biljard, ki ga v vrtcu ni – prav rad bi ga zamenjal za punčke, vozičke in odejice. Tako rada kot zjutraj odideta, pa se Honzek in dedi Edi rada tudi vsako popoldne vračata domov.

Dedijeva bolezen napreduje in družini je novi red, ko se lahko dopoldne zanesejo na strokovnjake v vrtcu in klubu za seniorje, popoldne pa se posvetijo Honzku in dediju Ediju, v veliko pomoč.

Bolezen je napredovala hitreje, kot so vsi pričakovali. To ni bila več samo alzheimerjeva bolezen. Bolezen njegovega dedija Edija. S tem pa tudi njegove celotne družine. Segla je v vse koticke stanovanja, v vsak trenutek, ki ga je dedi Edi preživel doma. Nenehno so morali biti v njegovi bližini. Pa tudi želeli so biti v njegovi bližini, čeprav jih je vse to močno utrujalo.

Honzek pravi, da svojega »dedija Edija ne bi zamenjal za nič na svetu«, in njegovega pozitivnega odnosa se nalezejo tudi drugi člani družine. Nenazadnje je iznajdljivi Honzek rešil tudi problem z dedijevimi zdravili, vsakič, ko se dedi Edi »spomni«, da še ni vzel tablet, mu Honzek ponudi enega izmed svojih bombončkov; mamica tako zjutraj poskrbi za prave tablete, sicer zaklenjene v omariči s prvo pomočjo, Honzek pa čez dan skrbi za bombončke. In ker Honzkova mamica upa, da bodo do takrat, ko bosta ostarela ona in očka že našli tablete, ki ne le pomagajo blažiti simptome, ampak tudi pozdravijo alzheimerja, se Honzek odloči, da bo postal slaven iskalec zdravil. K iskanju, pravi, bo nagovoril tudi prijatelje v vrtcu in če bodo vsi iskali, bodo »tisti pravi bombonček za dedija Edija tudi našli.«

Toplo zgodbo o Honzkovi družini, ki jo posrečeno dopolnjujejo zgovorne in estetske ilustracije Eve Mastníkove, pripoveduje vsevedni pripovedovalec, ki pa se pogosto poistoveti s Honzkovo perspektivo. Mestoma je pripovedovalčeva perspektiva sicer nekoliko bolj zapletena in tudi mladi bralci (oziroma poslušalci) Honzkove starosti bodo potrebovali nekaj dodatne razlage. A ker zgodba lepo teče in je polna napetih, iskrivih in mestoma tudi humornih situacij, bolj

zapleteni odseki niso problematični, še posebej če služijo kot izhodišče za pogovor. Morda pa bi bilo smiselno nekatere izraze iz češkega okolja nadomestiti s slovenskim bralcem bližjimi. Medtem ko mladi slovenski bralci morda poznajo Krtka in si štempiljko z vilo Amálko in povodnim možem Česílkom prav lahko predstavljajo, pa je opazka, da ima dedi Edi, ko pozabi požirati grizljaje sendviča, obraz kot tekunica, nekoliko problematičen. Stavek sicer lahko izkoristimo za raziskovanje tistih vrst veveric, ki pri nas niso ravno pogoste, za bolj tekoče branje pa bi bilo tekunico boljše kar zamenjati z veverico. Ker je pripovedovalčeva perspektiva tako blizu Honzkovi, se je prevajalki zgodila tudi neljuba napaka, saj sredi knjige dve povedi preskočita v prvoosebno, Honzkovo perspektivo:

Tudi Honzku se je potem zameglilo pred očmi. Od vika in krika, ki je sledil. Tako razjarjenega očka še ni videl. Vzrohnel je tudi na mamico [...] Nanjo pa se je jezil tudi zato, ker ni pazila name in na dedija. Za večerjo smo imeli tišino. Svajlke z makom in tišino. Zvečer je mamica dala Honzku tihega lupčka za lahko noč.

S perspektive vsevednega pripovedovalca, ki je delno tudi Honzkova perspektiva, pa *Bombonček za dedija Edija* odstrira specifično moč otroške literature kot tiste, ki našemu svetu ponuja zrcalo in tako otroke kot odrasle bralce prisili, da se soočajo s kompleksnostjo sveta in življenja. Za mlade bralce *Bombonček za dedija Edija* vsekakor ni v prvi vrsti roman o alzheimerjevi bolezni, prej je to zgodba o dogodivščinah malega Honzka in njegovega Edija, ob katerih se bodo nemalokrat nasmejali, pa ne dediju Ediju, temveč skupaj z dedijem Edijem in Honzkom, saj kot pravi Honzek, dedi Edi ni čuden, ampak zabaven. Linija med dobrodošlim in nesprejemljivim humorjem ob soočanju z alzheimerjevo boleznijo je izjemno tanka; medtem ko je norčevanje iz situacije dedija Edija

vsekakor nesprejemljivo, je smeh kljub temu nujen element kompleksnega odnosa med Honzkom in Edijem, ki se v dani situaciji skupaj smejeta in jezita, izgubljeno zaskrbljena obstojita in iščeta rešitve. Brezionová tako, po mojem mnenju, spretno hodi po ustrezni liniji humorja in po njej usmerja tudi mlade bralce za čas, ko se bodo z alzheimerjevo boleznijo srečali v literaturi vzporednem vsakdanjiku. Brezionová svojo zgodbo namreč črpa iz vsakdanjika, katerega del so vse bolj tudi starostne bolezni, kakršna je alzheimerjeva. Ta je v kratkem romanu prikazana točno in kompleksno. Avtorica v zgodbo smiselno vplete napredujoče simptome bolezni, hkrati pa zelo kompleksno in pretanjeno opisuje tudi soočanje širše družine z dedijevo boleznijo, od zanikanja, skrbi, obupovanja, jeze in sprejemanja. Roman vsekakor ni moralističen, a kljub temu skrbno razpira družinske odnose, v katere poseže alzheimerjeva bolezen:

Takega pradedka nima noben fantek v šoli, da boš vedel. Mogoče samo ena punčka, ampak ona svojega dedija nima doma, ampak v bolnišnici. Že najmanj eno leto ga ni videla. Starši so tej punčki rekli, da nimajo časa, da bi skrbeli za norega dedija. [...] Toda Honzek ni več hotel rešilca. Veliko raje bi videl, da bi se dedi Edi z njim igral kot nekoč. Da ne bi pozabljal, da ima malega Honzka. Če ima nekdo nekoga rad, potem enostavno ne more pozabiti nanj. Ali pač?

Čeprav so starostne bolezni postale del vsakdanjika otrok, jih avtorji le redko vključujejo v literarno odzrcavanje realnosti. Proces staranja in umiranja sta pogosto tabuizirana in dojemana kot tisto, kar naj bi vsaj najmlajšim bralcem prihranili. Ko se otroci nato srečujejo s starostnimi boleznimi pri svojih starih in prastarih starših, imajo ob sebi le redko Honzka, s katerim bi se lahko poistovetili, se smejali skupaj z njim in dedijem Edijem in našli kakšno posrečeno rešitev

za svoje težave. Zato je *Bombonček za dedija Edija* gotovo zelo dobrodošla novost na slovenskem literarnem trgu.

V splošnem je način, kako avtorji prikazujejo staranje in starost v svojih delih za otroke, bistveno pogojen z družbenim in kulturnim okoljem, v katerem ustvarjajo. Tako na primer, kot sem pisala v svojem prispevku *Prikaz biološkega staranja v mladinski literaturi (Otrok in knjiga*, št. 91, 2014), avtorji slikanic, izdanih v Veliki Britaniji, v svoje prikaze starostnikov pa tudi staranja in smrti le redko vključujejo fiziološke znake staranja, kar je, kot ugotavlja tudi vodilni britanski znanstvenik s področja staranja Tom Kirkwood, predvsem posledica širšega družbenega strahu pred realnim staranjem in smrtjo. Po drugi strani pa so starostniki v švedskih knjigah za otroke prikazani mnogo bolj kompleksno, presegajo stereotype in starost je le ena izmed njihovih lastnosti, hkrati pa se avtorji ne izogibajo prikazovanju fizioloških znakov staranja. Slovenski literarni prostor je tu specifičen, saj ga ne krojijo le dela domačih avtorjev, temveč v veliki meri tudi prevodi. Tako imajo izjemno pomembno vlogo tudi uredniki in njihova potencialna zacementiranost v lokalnem okolju. Pogled čez planke tako prinaša tudi širše zrcalo realnosti naših otrok. Honzkov svet, pa čeprav originalno češki, bo nedvomno kompleksno nagovoril tudi slovenske bralce.

Tako kot vse kakovostne knjige je *Bombonček za dedija Edija* knjiga več linij: je zgodba o toplih družinskih odnosih, o zabavnih dogodivščinah Honzka in dedija Edija, o odraščanju, pa tudi o alzheimerjevi bolezni. Knjiga za samostojno branje, ki prinaša nekoliko več hihitanja, ali pa knjiga za skupinsko branje, ki se razvije v pogovor, tudi o temah, o katerih sicer z mladimi težje spregovorimo.

Tina Bilban

NOVA ZNANSTVENA MONOGRAFIJA DRAGICE HARAMIJA

Dragica Haramija: *Vloga živali v mladinski književnosti*. Franc-Franc, 2015

Dragica Haramija, redna profesorica za mladinsko književnost na Filozofski fakulteti in Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru, je pri založbi Franc-Franc v Murski Soboti izdala novo knjigo, znanstveno monografijo z naslovom *Vloga živali v mladinski književnosti* (2015). Plodovita avtorica, poleg Igorja Saksida najpomembnejša slovenska poznavalka mladinske književnosti (Saksida, eden od recenzentov njene knjige, jo na zadnji platnici knjige označi celo za prvo ime kritiškega vrednotenja in raziskovanja slovenskega in tujega mladinskega pripovedništva pri nas), se v novi študiji pogloblja v literarne upodobitve živali.

Proučevanja se loteva temeljito, natančno in poglobljeno, saj se celo glede poznavanja živalskih vrst povezuje s strokovnjaki s tega področja. V preglednem uvodu predstavi metodologijo, strokovno terminologijo na področju mladinske književnosti, vpliv ilustracij na zgodbe, biološko sistematiko in mladinsko animalistično književnost oziroma književno animalistiko.

Ker je pestrost literarnih oblik, tem in motivov, ki so povezani z živalmi, v mladinski književnosti zelo raznovrstna in obširna, avtorica v posameznih segmentih preučevanja obravnava kakovostna slovenska literarna dela, v katerih so živali glavni literarni liki. Pri tem upošteva literarnozgodovinsko načelo, s katerim pokaže, kako se je razvijala vloga živali v mladinskem leposlovju in v leposlovno-informativnih knjigah. Poudarja, da je sodobna mladinska književnost presegla zgolj vzgojni in poučni namen, animalistika nima več zastraševalne funkcije, živali so večinoma prija-